Hazafit és polgárt nevelni

Népfőiskolai fokon

Május 4-én délután öt órakor ünnepélyes keretek között megnyílik a *Budakörnyéki Szakképző Népfőiskola,* amelyet a budapesti *Székely Kör* és a budakeszi *Erkel Ferenc* Művelődési Ház szervezett. Először *Szemereki Zoltán* polgámester üdvözli a megjelenteket, majd *dr. Für Lajos* agrártörténész, honvédelmi miniszter, a népfőiskola fővédnöke megnyitója következik. Ezután *Nemeskürty István* író-irodalomtörténész ünnepi beszédet mond, utána pedig „A magyar irodalom a kiegyezéstől a II. világháborúig" címmel megtartja az első előadást. A második foglalkozás: anyáknapi beszélgetés *Macskássy Izolda* grafikus-festőművésszel.

– *Mit értsünk szakképző népfőiskolán?* – tudakoltuk *dr. Gál Andrástól,* a Székely Kör népművelési titkárától, a népfőiskola oktatási igazgatójától.

– A két tanéves iskola első évfolyamán *általános felkészítés* a program. Azt hiszem, a májusi előadások felsorolása megfelelően jelzi az irányt. Nemeskürty István irodalomtörténeti előadása után az antropológusé a szó: *dr. Kiszely István* témája a magyarság eredete. Az ügyész szerepe a rendszerváltás után – erről az izgalmas kérdésről *dr. Fábián János,* a legfőbb ügyész helyettese beszél, *dr. Tringer László* orvos, egyetemi tanár pedig „Az elme egészségének védelme a mai társadalomban" címmel fejti ki véleményét. Két író-előadó – *Cseres Tibor* (Regényeim Erdélyről) és *Tamás Menyhért* (Hogyan gazdagította a népköltészet a műköltészetet?) után ismét egy jogász, *dr. Domokos Jenő,* a Legfelsőbb Bíróság tanácselnöke következik: az ítélkezés és a rendszerváltozás kérdéseiről beszélget a hallgatókkal. A foglalkozásokat egyébként hétfőnként délután 5 órai kezdettel tartjuk, és minden alkalommal két előadás hangzik el.

– Az általános felkészítés szakasza június 8-ig tart, majd – nyári szünet után – szeptemberben ugyancsak előadásokkal folytatódik. Októbertől térünk át a *kiscsoportos* foglalkozásokra, a *szakoszító képzés* pedig jövő januárban kezdődik. A hallgatók a következő szakágak közül választhatnak; számítástechnika, lakásépítés és szépítés, korszerű kertművelés, korszerű gazdálkodás a háztartásban; a kisvállalkozás és a másodállású vállalkozás gyakorlati kérdései.

– *Milyen „papírt" ad a népfőiskola, és a szerzett tudás segíthet-e az elhelyezkedésnél?*

– A népfőiskola elvégzése szabályos *szaktanfolyamnak* minősül. A „diplomát" a népfőiskola és az Iposz pecsétje egyképpen hitelesíti, a gondosan kiválasztott és felkészült előadók közreműködése pedig biztosítékot ad arra nézve, hogy az elsajátított ismeretek „konvertálhatók" lesznek.

– *Milyen az érdeklődés? Kik jelentkeztek?*

– Felhívásunk szerint bárki jelentkezhetett, aki elvégezte az általános iskolát, de az eddigi pályázók közül mindenkinek magasabb képzettsége van. Legalább szakmunkásképző, többségében pedig gimnázium, illetve szakközépiskola. Ketten a pedagógiai főiskola elvégzése után is úgy gondolják, hogy hasznosan bővíthetik tudásukat. A jelentkezők többsége húsz és negyven év közötti, annak a korosztálynak tagjai tehát, amelyet leginkább fenyeget a munkanélküliség réme. A szakágak közül a számítástechnika és a „vállalkozástan" tart számot a legnagyobb érdeklődésre.

– *Egy népfőiskolát fenntartani nem olcsó mulatság. Hallja az ember a szomorú híreket, hogy itt is, ott is gyengélkednek az ilyen kezdeményezések megfelelő anyagiak híján. Önök honnét kapják-szerzik a pénzt?*

– Azt hiszem, a legfontosabb a *helyi önkormányzat* anyagi és erkölcsi támogatása. A testület és személyesen Szemereki Zoltán polgármester rendkívül szívén viseli az ügyet, s ebbe az is beleértendő, hogy a budakeszi gimnázium, ha szükséges, tantermet is biztosít számunkra, a szakképzéshez pedig rendelkezésre bocsátja számítógépparkját. Természetesen kapunk pénzbeli támogatást a Művelődési és Közoktatási Minisztériumtól, különböző szervezetektől – így a Székely Körtől – és magánszemélyektől is. Macskássy Izolda például, aki a védnökség tagja, a főiskola oktatója, jelentős pénzzel is támogatja a népfőiskola működését.

– *Lehet-e még jelentkezni, és melyek a tanfolyam elvégzésének anyagi feltételei?*

– Tekintettel a nagy érdeklődésre, egyelőre elfogadunk jelentkezéseket. Jelentkezni lehet hétfőtől péntekig, délelőtt 10 és este 6 óra között az Erkel Ferenc Művelődési Házban. Felvilágosítást adunk a 176-6161-es telefonszámon. Ami az anyagiakat illeti: az első évfolyam elvégzése *díjtalan,* s a második évben sem szedünk tandíjat, csupán a gyakorlati képzés költségeihez (géppark használat például) kell majd hozzájárulni különböző mértékben.

– Reméljük, hogy munkánk sikeres lesz, s elérjük célunkat, amelyet Wesselényi Miklós szavaival eképpen fogalmazunk meg: „Hazafit és polgárt, s csak ezt kell minden emberből nevelni: mert aki ezzé nem válik, el van annak rendeltetése vétve".

Morvay István

VERSSOR AZ UTCAZAJBAN

Vörösmarty-sorral, a Gondolatok a könyvtárban fölidézésével lüktetnek a Babits-költemény szavai: „harc utca tolongás lárma / fény fény de rettenetes".

Ez a Babits-vers jutott eszemben, amikor barátaimmal azon tűnődtünk, mit tehet a költészet ügyéért egy jámbor „hivatal" – mondjuk az Írószövetség költői szakosztálya? Verssor az utcazajban. Babits versének címét vettük kölcsön, hogy általa költői estek, irodalmi délutánok sorozatát hirdessük meg. Ez a zaklatottan modern vers (Babitsnál ritkaság: hiányzanak az írásjelek) mintha ma született volna. Vajon a rádiók és tévéadók nyüzsgésébe, zajába, lárma-zenéjébe és szóáradatába lehet-e halk dallamot, tűnődő verssort vegyíteni úgy, hogy meghallják az emberek? Vagy az újságok ingerültséggel teli lapjain észrevegyék a verset, amely létével szavaz az értékek megőrzésére, akkor is, ha ezek az értékek egymásnak ellentmondani látszanak.

Vers utcazajban, a háború zajában. A versnek helye és dolga van minden körülmények között.

Első igazi irodalmi élményem is ezt példázza. 1945 januárjában volt ez, óvóhely félhomályában. A költői szó és egy szál gyertya világított csak akkor. Félelmek, éhezések közepette irodalmi est volt abban a nagy, boltíves pincében, mely a Krisztinavárosban, a miszsziósnővérek rendháza alatt volt. Fölöttünk a kertben állt gyönyörű kis kápolnájuk, míg telitalálat nem érte. Nos, ebben a pincében ismerkedtem meg a derűs méltósággal felolvasó Nagy Miklóssal. Ő volt az első élő író, akit közelről láthattam. Néhány hónap múlva izgatottan ültem krisztinai könyvtászobájában, míg kéziratait olvasta. Bíztató példákkal igyekezett tágítani látókörömet. Hogy Ady mennyi igét használ. Hogy miképp lehet tömöríteni, feszültséget kelteni, fordulatot vinni egy történetbe! Remek dramaturgia-órákat adott s boldog voltam, hogy úgy viselkedett velem, mint kollégával.

Neki köszönhetem, hogy elindulhattam korán a költői pályán. A Zászlónk 1946 őszén hirdette meg országos Szent Gellért pályázatát egyetemisták, középiskolások számára. Két verset s egy novellát küldtem be. Majd egy borús napon (azt hiszem, október 13-án) krisztinai segédkántorkodás után kissé megkésve igyekeztem szürke galléromban a Gellért-hegyre, ahol tízezrek jelenlétében már megkezdődött a szabadtéri, ünnepi szentmise. Útközben diáktársaktól hallottam elképedve, hogy a hangszórókon át már kétszer is szólítottak: vegyem át az irodalmi díjat a Bíboros úrtól. Odafönn Pantol Márton, a Zászlónk akkori főszerkesztője vett gondjaiba s hamarosan megkaptam Mindszenty hercegprímás kezéből a száz forintos első díjat. Novemberben már olvashattam a pár soros bírálatot is a Zászlónk-ban: „Az ostrom idején egy lélek megtérése Szent Gellért szobránál. Érdekes beállítás, dübörgő, drámai előadás. Szent Gellért lelkének sugárzása a XX. században. Megkapó finomsággal inkább sejtet, mint kimondja a belső történéseket. És ez az igazi művészet."

Ezen a pályázaton első díjat nyert festményével akkor Gerzson Pál, novellájával II. díjat Sárkány István. Pantol Mártonnak pedig később még orgonistája is lehettem az angyalföldi templomban, miközben a krisztinaihoz is hűséges maradtam, ahol a kórust Bárdos György, majd Heltay László vezette. Ez az a templom, ahol Széchenyi esküdött, Liszt vezényelte a Budai Dalárdát, ahol Ferencsik János kezdte – orgonistaként – zenei pályáját. S mennyi közeli, kedves arc idézhető fel itt: Gáspár Gusztáv, Csiszér Ferenc, Szabó Imre püspök, Nagy Miklós, a költő természetesen, de egy másik Nagy Miklós (megkülönböztetésül őt a „pipás" Nagy Miklósnak hívtuk) s később Mayer Miklós, Kardos Jóska – tisztelendők, akik közül néhányan a legtragikusabb körülmények között haltak meg.

Börtönéveinek letelte után, Nagy Miklóssal az únyi plébánián gyakran találkozhattam. Találkozásaink ritka rendjét haláláig fenntartottuk. Szentéletű ember volt, alázatosan szerény pap s kitűnő író. Ilyen atyai barátra később Ottlik Géza személyében leltem, boldog lehetek, ha bármelyikük – némi eredménnyel – hatott rám.

Létezni nagyszerű dolog – írta Ottlik s erre tanított más műfajban egy ugyancsak kiváló mester is: Nádasdy Kálmán. Mindhárman, más és más módon, de a létezés örömét mutatták meg. A létezés súlyát, kokcázatát is persze, ami egyedül hitelesítheti örömünket.

Czigány György

TV jegyzet

Takaréklángon

Nagycsütörtökön egy tavalyi, az erdélyi Helikonról készített dokumentumfilm ismétlése, a *Mária halála Kassáról* című képzőművészeti film ismétlése, a *Szomszédok* mint főműsor; nagypénteken a *Dallas,* amelyet nemhogy a húsvét, egy világvége sem fújhat el masszív, péntek esti helyéről, utána holmi *Zürichi páncélterem*; a kettesen legalább valami személyes, valami alkalomhoz kötődő: *Az én nagypéntekem,* előtte, délután, ugyancsak a kettesen *Gondolatok a nagypéntekről,* szombaton fél tizenegykor egy angol tévéfilm (*Judeai történet*), ez mindenesetre bibliai témájú, mondhatjuk tehát, hogy van valami köze a húsvéthoz, vasárnap délután az egyesen végre egy célzatosan húsvéti mű, a Galga menti szokásokat feldolgozó népi passiójáték *(Galga menti passió),* és újfent a kettesen gazdagabban *Húsvéti köszöntő, A világ teremtése* című kedves-ironikus rajzfilm, s közvetítés Pannonhalmáról, illetve a Belvárosi templomból. Így ünnepelte a tévé idén a húsvétot. Ismétlésekkel és félretolt kisfilmekkel, játékokkal, beszélgetésekkel.

Sok is, kevés is, valójában jellegtelen. Már ismételni sem érdemes a kérdést, miért nem készül nagylélegzetű, eredeti alkotással a Magyar Televízió jószerivel egyetlen jeles ünnepünkre sem, mert unalomig ismerjük a választ, nincs pénz, merthogy Csurka befagyasztatta, egyébként sem érdekes, úgy tetszik, senki, tévés vezető számára a tévé *a Híradó, A HÉT,* a *Panoráma* és a vetélkedőjátékok kivételével: előbbiek szapulásában, erkölcsi lejáratásában ki is merülnek az elnöki energiák, utóbbiak növekvő számára semmiféle reális magyarázat nincs.

Túl tévés és egyéb húsvéti megrázkódtatásokon, de beleszámítva az ünnepi műsorkínálatot is, egy alkotás kötötte le igazán a figyelmemet az elmúlt héten: a Tar Sándor novelláiból filmre vitt *Celofánvirágok* (rendezője és forgatókönyvírója *Kenyeres Gábor*). A világ – a szerző jól ismeri – a gyári munkások világa: de itt és most az üzem csak keret. A történet igazi színtere a munkásszállás: az ingázó, talajtalan, az otthonuktól és az övéiktől kényszerűen elszakadt munkások „otthona". Idegenben lepergetett évek, olykor évtizedek, nemegyszer a teljes élet szomorú, kopott, semmi mással össze nem hasonlítható tanúja. Tragédiák, emberi sorsdrámák terepe. Kisiklott életű, az odahagyott földdel, mezőillattal, állatmocorgással álmodó, szüntelenül hazakívánkozó, vagy otthonról ábrándozó ipari munkások ágynyi-szekrénynyi élettere.

A helyzetek valósak, a dialógusok életesek! Kíméletlenek és nyersek, akár „eredetiben". *Horváth József* olajozója, kiszolgáltatottságában hiperkedélyes, örökké megfelelni vágyó szegény tanyasi-városi munkásembere telitalálat. Olyan tévéfilm volt a Celofánvirágok, amely – ritka eset – vetekedett értékében az alapművel, az azonos című novellával. Az *Emberről mesélt* e film: Isten mellett főszereplője lehetett volna a húsvéti ünnepnek.

Cs. Nagy Ibolya

A magyar nyelv századai

A csodaszarvas nyomában

Eredetmondánkat a Csodaszarvast űző testvérpárról, Hunorról és Magyarról az eltűnt magyar naív eposz újrateremtésén fáradozó *Arany János* is beleszőtte latin nyelvű krónikáink alapján a *Buda halálába.* A rege szerint, mint tudjuk, a két daliát, Enéh fiait (a névben 'szarvastehén' jelentésű ótörök *ünő* szavunk rejlik: ebből teremtette Vörösmarty képzelete az *Enikő*-t) a Fekete-tenger melléki őshazából a Don s a meótiszi ingovány (az Azovi-tenger) környékére csábította a csodálatos gím, s ott ráakadtak Belár és Dúl fejedelem lányaira, s a lányrablás ősi szokása szerint elragadták őket asszonyaikul.

Eredetmondánk alapjában hitelesnek látszik: a magyarság valóban két nép: az északi, balti jellegű (fehér bőrű, szőke hajú, kék szemű), finnugor nyelvet beszélő ugorság egyik ágának, törzsének s a belső-ázsiai eredetű (barnás bőrű, barna hajú, barna szemű), altáji nyelvcsaládba tartozó nyelvet beszélő népek, népcsoportok egybeolvadásából keletkezett. A nyelvtudomány még a *Belár* névről is megállapított annyit, hogy alkalmasint a *bulgár* (bolgár) népnév rejlik benne, amely eredetileg azt jelentette „keverék". (S itt nem a Balkán-félsziget mai, szláv nyelvű lakosaira kell gondolnunk, hanem ősiekre, a Meotisz, az Azovi-tenger körül élt ún. bolgár-törökökre, akikből a mai bolgárság a VII. század táján kivált, mai hazájába költözött, s eredeti ótörök nyelvét szlávval cserélte föl.) A döntő találkozás valóban a Fekete-tenger partján történhetett, ahol Attila birodalmának összeomlása után a visszahúzódó hunok az V. században államot szerveztek, s ebbe az államba beletartoztak az ázsiai bolgár-törökök éppúgy, mint a finnugor nyelvet beszélő magyarok elődei. A sokat vitatott hun–magyar rokonság tudatának éppen ez az együttélés adhatott valós, történelmi alapot.

A Fekete-tenger vidékére a bolgár-törökök is messzebbről érkeztek: a magyar–török érintkezés föltehetően távolabbi múltba nyúlik vissza, egyenesen a Volga-könyök s az Urál-hegység, a *Belaja és a Káma-folyó vidékére,* ahol mintegy az i. e. III. évezredig éltek együtt a föltételezett finnugor őshazában, a föltehető közös finnugor „alapnyelvet" beszélő törzsek, népcsoportok. S itt szükséges néhány fontos fogalom tisztázása: a többé-kevésbé egységesnek elképzelt, bár bizonyára sok nyelvjárási jellegű különbséget mutató ősnyelv aztán a törzsek, nemzetségek szétvándorlása folytán különült el, egymással lazább-szorosabb kapcsolatban maradt „ágak"-ra; a nyugatra vándorolt ún. „finn-volgai" csoportból legtávolabbra, legnyugatabbra szakadtak a *lappok,* s a *finnek* és az *észtek* (az utóbbi két nép nyelve olyan közeli rokonságban van, hogy megértik egymást, hallgatni tudják egymás rádióadásait). A „volgaiak": a *mordvinok* és *cseremiszek,* akik szintén közelebbi rokonságban vannak egymással, i. e. 1000 táján kezdték meg nyugatra vándorlásukat, együtt a „finnségi-ekkel" (az ún. *balti finnekkel*).

1961-ben a Kaukázusban jártam, az ún. kaukázusi magyar őshaza tájain. Kazbegi tájékán lenszőke, kékszemű észt lányokkal-fiúkkal találkoztunk össze. Ők is a hegyekben túráztak. Mindjárt megértettük egymást, különösen egy tallini lánnyal.

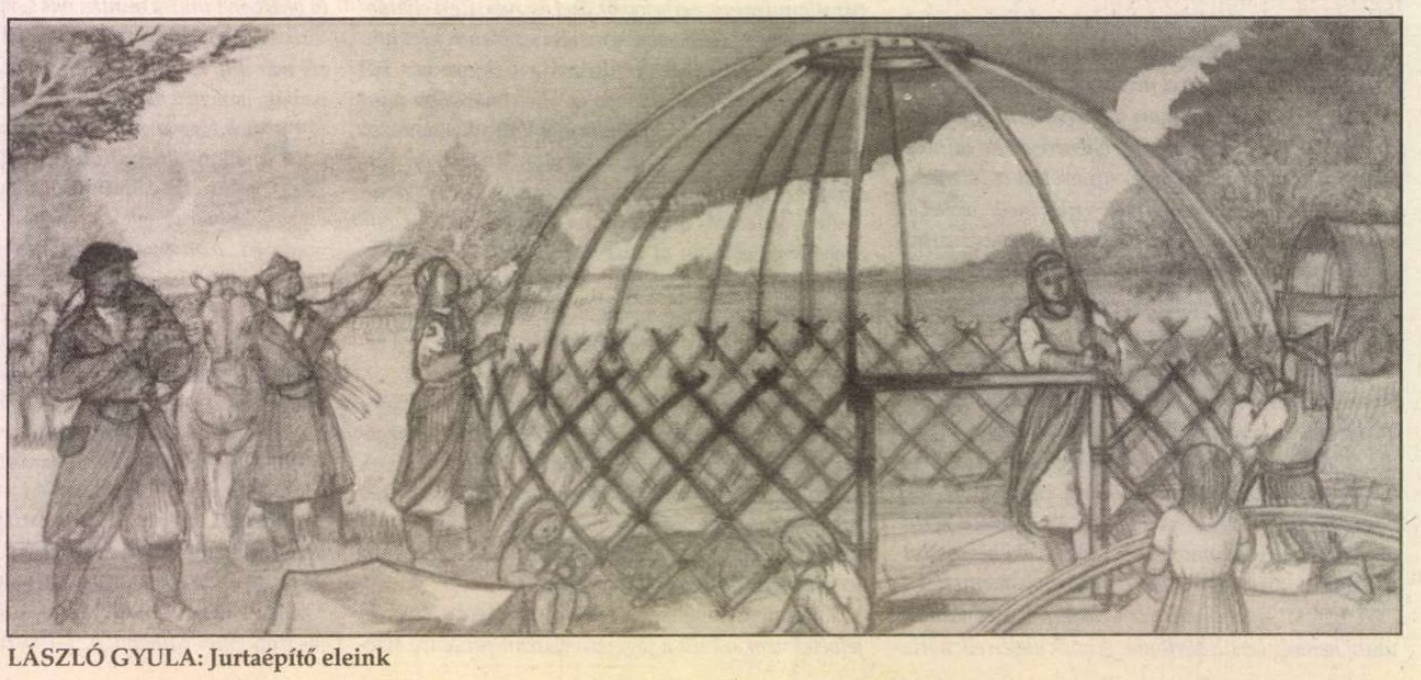

LÁSZLÓ GYULA: Jurtaépítő eleink